

85. születésnapja alkalmából örömmel köszöntjük **Merza Józsefet**, a BOKOR Közösség egyik alapító tagját és első katonaságmegtagadját, lapunk régi és rendszeres szerzőjét. Köszönjük írásos és gyakorlati tanúságtételét, és szívből kívánjuk, hogy Isten áldása kísérje további életútján is, a lehető legjobb testi-lelki egészségben!

A kérdező helyzete

Gondolatok M. J.-ről

Az ember idővel ráébred, hogy a kérdések lényegesebbek, mint a válaszok. A kérdés mindig a válasz felé mutat, de amíg az utóbbi többnyire – legfényesebb karrierlehetőségével is számolva – igazsággá szentesülésre, elmerevülésre és hiteltelenedésre kárhoztatott, az előbbi, jó esetben, megőrizheti szavatosságát. Idővel ráébredünk, hogy nem olyan könnyű kérdezni, és felfigyelhetünk a kérdés és kérdésfeltevő helyzetének az összefüggésére is. A válaszok keresése soha nem pusztán elméleti igényből fakad – talán még a matematikában sem! –, hanem mélyebb, lelki indítatásból. Érintettségből, sorsszerűségből, „félelemből és reszketésből”, mondjuk ki: „a léte vetettség” transzcendenciajából. Megélt élethelyzetben, úton baktatóskor – ilyen-olyan hátizsák súlyával a fűtatónkon – az elhangzó kérdés akusztikája is át-színeződik, és aki hallja, ezt érzi is.

Igen, az emberi hitelességről van szó.

A Matematikai Kutatóintézetben, a Reáltanoda utcában, az emeleti lépcsőforduló melletti kisasztalnál ülve néhány hónappal ezelőtt elmeséltem neki, hogy szerkesztem már a kötetét, és ennek kapcsán szeretnék pár mondatot írni róla.

– Légy szíves, ne bálványozzál – fordult felém Jóska.

– Jó. Még csak a nevedet sem fogom leírni. Csak a monogramot...

– Arra sincs semmi szükség – így J.

Érzem a kérés terhét, mégsem tudok megfelelni neki. A semmibe lebegnek a gondolatok, tét nélkülivé válnak a közvetített tapasztalatok, ha nem láthatjuk az embert, aki mögöttük áll. Nem pletykarovat-kíváncsiságról, magánéleti adalékok kitergetéséről, de nem is magasztaló mondatok harsogásáról van szó. Ez összhangzattani – tehát megintcsak zenei – kérdés; nem elég, ha valaki egymaga beszél önmagáról a vélemezett legnagyobb őszinteséggel (ne felejtjük el idefűzni: M. J. gondoskodik, talán túlzott alaposággal is, emberi esendőségének érzékelteséről), mert kell a hang, amely

polifonná teszi a megszólalást. Elbeszélni, eldalolni olyan tényeket, amelyekről a szólólista hallgat.

M. J.-ről életrajzi szócikk olvasható a Wikipédián, a szöveg matematikusként tárgyalja őt, és igen-csak a lábjegyzetes részekig kell alámerülni, ha valaki a számok világán túli egyéb vonatkozásokra is kíváncsi. Az 1970-es években lelkiismereti okból megtagadta a katonai szolgálatot – gondolkodtam rajta, hogy ideírom, „a kádári rendszer konszolidációjának legsikeresebb, éppen ezért működésének legmagabiztosabb éveiben”, de közben rájöttem, ennek nincs külön nyomatéka; katonai szolgálatot megtagadni, ameddig csak az emberi emlékezet visszanyúlhat, mindig főbenjáró és hatalmas keményen megtorlandó lépésnek számított –, és a példaadásban oly messzire ment (ne integessél, Jóska, úgysem hagyom abba...), hogy az elkövetkezendő évtizedekre „intézménnyé” vált, támaszává minden útkeresőnek, békeségre törekvőnek.

Bárki előtt nyitva állt az ajtaja, nyitott szívvel és igaz odafigyeléssel tudott erőt és hitet csepegtetni, nyugalmat, az „igen, így is lehet csinálni” magabiztosságát, miközben humorral – a merzás humor! külön fejezetet érdemelne! – és a felmerülő kétségek és eshetőségek arányos taglalásával a normalitás hangulatát csempészte vissza a bilincsesvezetőszerű, abszurd viszonyok közé. Képes volt oldani azt a pszichotikus feszültséget, lidércnyomást, amely az elmúlt rendszerben és a rendszerváltozás utáni, de még hadkötelezettséggel (és mindenféle egyébbel: hazugságokkal, értékvesztéssel, áldemokráciával, köpönyegforgatással stb.) terhelt világban sokunkat jó ideig kínozott.

Esetemben is.

Hamvas Béla szerint emberi pályafutásunk egyetlen komoly kihívást tartogat számunkra: megélt életünket összhangba hozni a gondolatainkkal. Hamvas ezt realizációnak hívja, s szerinte aki nem realizálja, érvényesíti a gondolatait az

életében, az hazug disznó; becsapja önmagát, becsapja a világot, és végső soron létrontást követ el.

Ha csak nagy általánosságban, a személytelenség kényelmes megszűgyén maradván nézelődünk, akkor is jól látható, hogy minő ideákat cizelláltunk lelki szemeink elé művészetben és filozófiában, és milyen etikájú ösvényeken tapodunk közben évszázadok, évezredek óta.

M. J. számára a legmegrázóbb élmény, amely meghatározza kérdezői helyzetét, töprengéseit és lelkiismeretes ember lévén hétköznapi cselekvéseit is: Kétezer évvel ezelőtt járt itt valaki, átadta tanításait, a gondolatok döbbenetes erővel hatottak, aztán intézményesültek, kanonizálódtak, mára pedig a hitgyakorlat (szószékről hirdetett, illetve hívek által kívánatosnak tartott gyakorlat) többnyire csak a tanítás fájdalmas paródiájának érezhető. Vagy az annulálás sokkal korábbi? Akárhogy is: M. J. ezt nem társadalompszichológiai válságjelenségnek, még kevésbé démonikus erők aknamunkájának fogja fel, ami miatt égre lendülő karral zokognunk kellene, hanem egyszerűen csak ténynek, amelytől függetlenül a tanítást még – a maga számára – követhető medernek tekintheti. És nemcsak tekinti, hanem folytatja is benne az életét, csörgedezve, kövekhez csapódva, gátakat megkerülve, buckákon áthullámozgatva – a lehető legkevesebb habot vetve.

Szerencsénk van veled, Jóska, nagy szerencsénk. Más korokban, kedvezőtlenebb körülmények között az ilyesféle tanokat hirdetőket már réges-rég megpörkölték, felnégyelték, föld alá passzírozták. Te azonban élsz, futnak az áramkörök a koponyádban, és mivel életutad olyan szakaszába jutottál, amikor távlatokat nyerve lehet már elmélkedni, és olyan életstratégiából, amelyet nem szokás lábon kihordani, hiánypótló összegzéseket adhatsz. A vének tanácsában ülő bölcs öreg indiánok lehettek ilyenek, akik a legvérforralóbb helyzetekben is tudtak szelidebb, életszentséget

jobban tisztelő javaslatot előhúzni a tarsolyukból, majd megtámogatni azt hajdan volt időkből vett példázatokkal (nem rajtuk múlt – hacsak nem a békességükön és naivitásukon –, hogy a történelem talán legnagyobb holokausztjának áldozatává váltak).

Az ágvég, napszakról függően, Napra vagy Holdra mutat, no de mit tudhat a gallyról, aki nem látja a törzset, és mit tudhat a fáról, akinek

nincs fogalma a gyökérről? Sétáljunk sokat, nézelődjünk – javaslod –, és előítéleteinket sutba dobva igyekezzünk mindenben az önmagán túlmutatót, a múlthatatlanul csodálatosat, a nagy egészhez kapcsolódót felfedezni.

Köszönjük a kérdéseket, Jóska, és köszönjük a szemléletet; a rányitásokat, ahogy szelíden odafordítod tekintetünket az örök emberi vizsgálóvalókra, és nyitogatod szívün-

ket az örök és egyetlen valóságra – a szeretetre.

Kállay Kotász Zoltán

Merza József válogatott írásainak kötetét Mivé lesz az ember? címmel a Cédus Művészeti Alapítvány megbízásából a Napkút Kiadó jelentette meg. A könyv bemutatója szeptember 25-én, hétfőn 18 órakor lesz az Országos Idegennyelvű Könyvtárban (Bp. V. ker., Molnár u. 11.).

Hol fúj a Lélek?

Nem vagyok tudományellenes, de ellene vagyok a megtévesztő ideológiáknak, amelyek tudományos mezbe öltözve lejárattják a szavaknak, az ítéleteknek, az összefüggéseknek s végül magának a tudománynak a becsületét. A hazug szavak nem köteleznek semmire, csupán megfosztják az embert abbéli hitétől, hogy egyáltalán létezhetnek olyan igék, amelyekre felteheti az életét.

Ez a *hitrontás* a hamis ideológiák bűne. Nem az, hogy valahol tévednek, hanem az, hogy el akarják hitetni velünk abszolút igazságukat, egyedüli tudományosságukat. Az egészséges ember szívesebben fogad el javaslatokat akkor, ha nem kell hinnie a javaslattevő igazságmonopóliumában. Ha tudhatja azt, hogy ő is részese az igazság kifejtésének, abban a mértékben, ahogyan befogadni képes az emberiség egészét – és nem egy kinevezett részét – minden igazságra elvezető Lelket. Ha érezheti: benne is megszólal a Lélek, s ő közölheti a megszólaló Lelket minden emberrel.

Hol fúj ma a Lélek? „A vallás reneszánszának terjedése jóformán egyetlen komoly akadályba ütközik. Meglepő módon nem az állam..., hanem az egyházak, az egyházak vezetői képezik a legnagyobb akadályát a vallás terjedésének. Az elmúlt 40 esztendőben olyan konzervatív szemmel alakult ki a különböző egyházakban és felekezetekben, amely elriasztja az érdeklődő fiatalot, a gyerekeket is. [...] Az egyházak vezetői [...] nagyon ósdi szellemet képviselnek.” A zsidó rabbival, Raj Tamással együtt minden vallásfelekezet hívei arról panaszkodnak, hogy a Hivatal ellene dolgozik a hit fejlődésének. Ez a derék rabbi viszont még nem elég idős ahhoz, hogy saját emlékei lehetnének a negyven év *előtti* állapotokról. A panasz ugyanis már korábban is panasz volt, és okkal. Egyre-másra születnek ma cikkek és könyvek arról, hogyan tévesztette és téveszti össze a hierarchia és a hierarchia által gyermeknek nevelt hívő nép Isten Országát az egyházzal, és az egyházi vezetőket magával Jézus Krisztussal – ebből következően pedig a vezetők megnyilatkozásait vagy utasításait Jézus tanításával vagy parancsaival. Fegyelmezett, nagy tudású emberek estek ebbe a tévedésbe. Nagy Töhötöm, a jezsuita rend egyik kiválósága, átélte az egyházi reform-

törekvések kudarcát '45 előtt és után, majd – egy másik földrészen – ismét engedelmességre, meggyőződésének feladására akarta őt kényszeríteni a felsőbbség. Mint-hogy nem tudta felismerni előjárói szavában a Lélek hangját, az előző téves azonosulás alapján arra a következtetésre jutott, hogy nincs Szent Lélek, s ezért szabadkőművéssé vált. Azt hiszem, nem jó helyen kereste a Lélek hangját.

Olvasom a német püspököknek a hitleri időkben tett nyilatkozatát. Keresem, de nem találok bennük a felhívást a Gonosszal szembeni ellenállásra. Mások sem találták, ezért a vád az egyház ellen. Ha nincs Bonhoeffer vagy Faulhaber, akkor azt kellene mondanom: ne is keresse senki a magas rangú tisztségviselők mondataiban, hallgassák inkább Jägerstettert, a falusi sekrestyést, ő képviseli az evangéliumot. De jó, hogy van Bonhoeffer, mert így nem válunk igazságtalanná, nem esünk át a ló túlsó oldalára. Úgy látjuk azonban, hogy a Lélek, akkor és ott, nem a püspökkari nyilatkozatokból szóla meg, hanem egyes tanúságtévköz szavában.

„Az Úr Lelke lebegett a vizek felett” – mondja a Teremtés könyve. És hol lebeg ma, a befejezett teremtés után, a fejlődőnek hitt világban? – teszem fel a kérdést.

A válaszadás érdekében kinyitom a napi újságot. Igen, a napi újságot! Nem imakönyvet, nem a pápai évkönyvet, nem a magyar egyházi almanachot. Nem hitbuzgalmi folyóiratot, teológiai szemlét, még csak nem is a szentek életét. Az emberek életéről akarok olvasni, hogy értelmezni tudjam az emberek életét.

A kép a szokott: e világ fiai küzdenek egymással. Pártok, országok és hatalmi tömbök mérik össze erejüket. Valakik felemelkednek, mások lebuknak. A kormányok kemény kézzel igyekeznek dolgoztatni alattvalóikat, a dolgozók magasabb bérért és jobb életkörülményekért harcolnak. Itt munkanélküliség, ott éhezés, mássutt járványok vannak. Ideológiák készülnek, amelyek a szebb jövőt ígérik. A vallások az istenségekre mutatnak, szertartásokra és erénygyakorlatokra hívják híveiket. A mindennapok nyüzsgésében élünk, miközben a Lélek lebeg a világ felett. A keresztény elmélet szerint ez a világ már más világ, mint az a kezdeti. Ez ugyan bűnbete esett, de megváltott világ. Azt is tudjuk, hogy ki váltotta meg és hogyan. Azt is tudjuk, hogy melyek azok a valóságos nyújtotta lehetőségek, amelyekkel élnünk kell, hogy mi is megváltottak legyünk. A keresztény ember fel is használja ezeket, s négy vagy öt szentség birtokában vesz részt a társadalom életében.

Az emberi lét és magatartás örök veszélye a megmevedés. Az a jelenség, amikor az élet kihál egy forma mögött. Ilyenkor a nem-kreatív elmék rendszereznek és kodifikálnak, s ha még egzisztenciális érdekeik is fű-